

Fábri Péter

Az üzlet

Tragikomédia egy ószeres jöveteléről egy felvonásban

1979

SZEREPLŐK

**KOMÁN ANTAL, RESTAURÁTOR
AZ ÓSZERES**

Játszódik: napjainkban és régebben

Bemutatta a Fővárosi Művelődési Ház 1980. február 16-án a Kuriózum Kör Szín sorozatban.
Az előadást rendezte a szerző, Komán Antal szerepét Szacsvey László, az ószeres szerepét
Benedek Miklós játszotta.

A színen egy nagy méretű kép uralkodik, melyen nem lehet kivenni, mit ábrázol. Látható még egy szék, egy asztal poharakkal, borral, ásványvízzel, egy létra, amelyről a kép tetejét is el lehet érni, néhány szerszám a restauráláshoz. Valamint elvileg egy ablak, mert egy műtéremben vagyunk; de ezt az ablakot magával a képkerettel is érzékeltethetjük¹.

PROLÓGUS ²

AZ ÓSZERES: Hölgyeim és uraim, nem csalás, nem ámítás,
amit látni fognak, csupán sokszor bevált számítá-
sokon alapuló közös produkció,
nincs köztünk frakció, közös az attrakció!

KOMÁN: Miként látni fogják, amit látnak, játék,
kinek keserűség, kinek meg ajándék,
Önök azt játsszák, hogy mi játszunk, mi látszunk,
s mi Önöknek játszunk és Önöknek látszunk.

AZ ÓSZERES: Túl nagy izgalmakat persze ne várjanak,
hadd hűtsem kedvüket egy röpké perc alatt.
A színházban nincs más, csak játék meg szavak,
s az igazán fontos ajtón kívül marad.

KOMÁN: S lám, a színpad mégis oly nagyon igényes!
Amit előadnak rajta, arra kényes.
Mert kérem, a színpad az drámát igényel,
de mihez kezdjünk ma egy ilyen igénnyel?

AZ ÓSZERES: Hol van itt ma dráma?

KOMÁN: Konfliktus és jellem?

AZ ÓSZERES: Mi ellen és miért mennénk egymás ellen?

KOMÁN: Hölgyeim és uraim, itt állunk drámátlanul,
de az okos ember minden helyzetből tanul.

AZ ÓSZERES: Itt állunk drámátlanul, egy hatalmas pauzában,
két szép felvonás között az ajtó hús huzatában.

KOMÁN: Mindenki magával hozta saját első felvonását,
és örülne, ha láthatná nálunk annak folytatását.
Csakhogy az még késik. Azért mégse csüggedjenek,
katarzisz egy szál se ugyan, de belerokkanni lehet.

AZ ÓSZERES: Önök mind-mind véres tragédiák részesei,

KOMÁN: s pukkasztó komédiák botladozó részegei,

¹ A szerző által rendezett ősbemutaton a képet egy kb. 5 m széles, 3 m magas léckeret jelölte, amely a színpad és a nézőtér között, a színpad szélén állt, így mintegy keretbe foglalta a játékot és egyaránt jelentette a festményt és az ablakot.

² Az ősbemutaton ez a prolóógus nem a színházteremben, hanem az előcsarnokban hangzott el.

AZ ÓSZERES: hát ne hagyják magukat és ne hagyják el magukat,
KOMÁN: üres zsebbel adják be a ruhatárba kabátjukat,
AZ ÓSZERES: ne felejtsek benne a lelküket és más efféle fityfenét,
mert nem vállalhatunk felelősséget a zsebekben hagyott tárgyakért.
KOMÁN: S hogy a tárgyak után a tárgyra térjek, elmondom még a lényegét.
Mióta másfél évszázada az Hernani-csata végbement,
AZ ÓSZERES: vagyis, mióta botot, ernyőt a nézőtérre bevinni tilos,
hiszen elvekért verekedni e szent illemhelyen nem ildomos,
azóta az előcsarnok a színházban az utolsó hely, ahol
mint két kutya, a belső s a külső valóság egymásra csahol.
KOMÁN: Mert a nézőtérről, kéremszépen, ki van már tiltva az indulat.
De itt, az előcsarnokban, itt még lehet, parancsoljanak!
AZ ÓSZERES: Tessék, csak tessék! Lehet akárhogy, csak övön alul nem szabad!
KOMÁN: Tessék, csak tessék! Ütközzenek meg, ha van mi ellen, mi miatt!
AZ ÓSZERES: No kéremszépen ...
KOMÁN: így vázolván a nagyérdemű helyzetet,
kezdődjék a játék! Amelyben
AZ ÓSZERES: én leszek majd az ószeres.

+ + +

A színen most egyedül Kománt látjuk, tisztogatja a réges-régi képet, talán füttyörészik munka közben. Az ablak nyitva, behallatszik az utca zaja, de azt is túlharsogja a bőröndjével az utcába érkező ószeres kiabálása.

AZ ÓSZERES: Az ószeres! Az ószeres! Az ószeres! Az ószeres!
Mindent veszek! Mindent megveszek!
Régi holmit, használt holmit,
térdnadrágot és térdzoknit,
gramofont, lábost, cekkert,
hokedlit, párnát, vekkert,
eszécájgot, lavórt, szőnyeget,
én mindent, mindent megveszek!
Mindent megvesz az ószeres!
Poharat, lámpát, vászonrolettát,
táskamagnót és fényképkazettát,
kimustrált gépeket,
használt kitüntetésekét,
lejárt lemezeket, melyek felett
eljárt az idő, jó áron veszek!
Mert mindent megveszek!
Mindent megvesz az ószeres!

Az ószeres! Az ószeres vagyok!
Mindent megveszek! Mindent eladok!
Gramofont, lábost, cekkert,
hokedlit, párnát, vekkert,
földimogyorót és diót,
és diódát és rádiót,
furnérlemezt és falapot
és kravátlit és kalapot,
én mindent, mindent eladok!
Az ószeres! Az ószeres vagyok!

KOMÁN: Hé! Ne kiabáljon ennyire!

AZ ÓSZERES: Miért? Mennyire kiabáljak?

KOMÁN: Semennyire!

AZ ÓSZERES: Az nekem nem bolt.

KOMÁN: Nekem meg ahhoz semmi közöm.

AZ ÓSZERES: Az ószeres! Az ószeres vagyok!
Mindent megveszek! Mindent eladok!

KOMÁN: Fogja be a száját!

AZ ÓSZERES: Pipát, kabátot, perzsaszőnyeget, akármit megveszek!
Sálat, sapkát, kalocsnit, kalapot, akármit eladok!

KOMÁN: Csöndet!

AZ ÓSZERES: Parancsol?

KOMÁN: Mondom: csöndet!

AZ ÓSZERES: Avval nem szolgálhatok.

KOMÁN: Tökfej!

AZ ÓSZERES: Hívás nélkül egy házhoz sem megyek!
Mégis adok-kapok, mégis viszek-veszek!

KOMÁN: Kuss!

AZ ÓSZERES: Megveszem a vicik-vacak, használhatatlan tárgyakat,
és használható állapotban adom el őket másnak nyomban!

KOMÁN: A szentségit! Hallgasson!

Erre az ószeres váratlanul elhallgat. Kis csönd

KOMÁN: Na végre. Tűnjön a pokolba!

AZ ÓSZERES: Tűnjön maga, ha nincs jobb dolga!

KOMÁN: Elhallgat végre?

AZ ÓSZERES: Mondja,
nincsen valami eladnivalója?

KOMÁN: Semmi!
AZ ÓSZERES: És vennivalója sincsen?
KOMÁN: Hogy micsodám?
AZ ÓSZERES: Úgy értem, venni se akar?
KOMÁN: Mit?
AZ ÓSZERES: Akármit.
KOMÁN: Akármit se akarok.
AZ ÓSZERES: Semmit?
KOMÁN: Semmit sem.
AZ ÓSZERES: Akkor mehetek?
KOMÁN: Persze, hogy elmehet.
AZ ÓSZERES: Nem úgy értettem! Fölmehetek?
KOMÁN: Hova gondol?
AZ ÓSZERES: Oda magához!
KOMÁN: Na tűnés, öregem.
AZ ÓSZERES: Szóval ... inkább kiabáljak?
KOMÁN: Dehogyan kiabáljon!
AZ ÓSZERES: Akkor inkább jöjjenek?
KOMÁN: Inkább jöjjen.
AZ ÓSZERES: Na ugye. *(Félre)* Lehet ezzel beszélni. *(Fennen)* Azonnal fönt leszek!

És valóban azonnal fönt van

AZ ÓSZERES: Jó napot.
KOMÁN: Maga is akkor kíván jó napot, amikor rosszat csinál.
AZ ÓSZERES: Ugyan már, ne legyen ilyen barátságtalan.
KOMÁN: Üljön le, pokoli a hőség. Fújja ki magát.

Minthogy az egyetlen széken Komán ül, az ószeres csak a bőröndjére tud ülni

AZ ÓSZERES: Jól mondja, nagyon jól mondja. Pokoli meleg van.
KOMÁN: Szörnyű volt, ahogy óbégatott.
AZ ÓSZERES: Mennyivel jobb így csöndesen elbeszélgetni.

KOMÁN: Már igazán csak maga hiányzott. Van itt az ablakom alatt egy játszótér, onnan is jön föl a ricsaj, de hát a gyerekekre az ember nem haragudhat, mert azok gyerekek; a másik oldalon három percenként elzakatol egy villamos, de hát a villamosokra az ember nem haragudhat, mert azok meg villamosok; épp az imént egy kis csönd lett volna végre, és amilyen pechvogel vagyok én, hát maga pont akkor kezdte rá, hogy ...

AZ ÓSZERES: Az ószeres!

KOMÁN: Nana.

AZ ÓSZERES: De hát az ószerekre sem haragudhat, mert azok meg ószerekek.

KOMÁN: És szemtelenek és erőszakosak.

AZ ÓSZERES: Ne általánosítson az én egyedi esetemből. Különb is, ígérem, eltűnök, amint végeztünk az üzlettel.

KOMÁN: Miféle üzlettel?

AZ ÓSZERES: Amiért idehívott.

KOMÁN: Én nem hívtam, maga erőszakoskodott.

AZ ÓSZERES: Beszél össze-vissza! Ezért másztam meg négy emeletet?

KOMÁN: Ha már itt van, mutassa, mit hozott.

Az ószeres föláll, kinyitja a bőröndöt, ami üres. De úgy tesz, mintha sorra venné elő belőle az árukat, s rendíthetetlen magabiztosságával oly erősen szuggerálja Kománt, hogy az az első hüledezés után másodjára már úgy reagál, mintha látná is azt, amit az ószeres éppen megnevez

AZ ÓSZERES: Parancsoljon. Nézze csak: első osztályú bridzskártya... *(Komán nem érti)* Biblia ... *(Komán riadtan nemet int)* ... ördögbőr ... *(Komán megtapintja a képzelt anyagot)* ...

KOMÁN: Düftin?

AZ ÓSZERES: Úgy is mondhatjuk.

KOMÁN: Mondja, maga tréfálni jött ide?

AZ ÓSZERES: A legkevésbé sem. Nekem kérem, komolyak a szándékaim.

KOMÁN: Nem vagyok én szüzlány, hogy magának komoly szándékai legyenek velem.

AZ ÓSZERES: De még lehet!

KOMÁN: Mi lehetek?

AZ ÓSZERES: Mondjuk szüzlány. Mert sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb.

KOMÁN: Maga ógörög szerzőket olvas?

AZ ÓSZERES: Van valami kifogása ellene? Szeretem ezeket a régi entellektüeleket.

KOMÁN: Szóval a maiakat nem szereti.

AZ ÓSZERES: Hát, ha már így sarokba szorított ... Persze, hogy nem szeretem őket.

KOMÁN: Akkor engem sem fog szeretni.

AZ ÓSZERES: Az ördög akarja szeretni magát! Én üzletet ajánlottam, és látja, máris a lelkével van elfoglalva.

KOMÁN: Van is nekem lelkem!

AZ ÓSZERES: Ki tudja. De ha esetleg ...

KOMÁN: Semmit sem tud rólam, mégis ítélkezik.

AZ ÓSZERES: Hogy semmit sem tudnék, az azért túlzás. Tudom, hogy maga nőtlen, harminchárom éves ...

KOMÁN: Tényleg harminchárom vagyok...

AZ ÓSZERES: Na ugye.

KOMÁN: Jól tippel.

AZ ÓSZERES: Gondolja, hogy akkor itt tartanék ... Szóval harminchárom éves...

KOMÁN: *(próbára akarja tenni)* Na és mikor volt ...

AZ ÓSZERES: *(kitalálja Komán gondolatát)* ... kanyarója?

KOMÁN: Kanyaróm ...

AZ ÓSZERES: Sose volt kanyarója. Megúsza.

KOMÁN: Tényleg nem volt kanyaróm.

AZ ÓSZERES: Ha megengedi, folytatom. Foglalkozása restaurátor ...

KOMÁN: Ezt meg honnan tudja?

AZ ÓSZERES: Mondjuk körülnéztem.

KOMÁN: Mondja, honnan jött maga?

AZ ÓSZERES: Ne féljen, nem a rendőrségtől.

KOMÁN: Na és mit tud még?

AZ ÓSZERES: Mondjam vagy mutassam?

KOMÁN: Mutassa.

AZ ÓSZERES: Ez a kép ... ez a tizenötödik századból való... ugyanis a maga speciális területe a késő középkor. Ezt a képet, a Szent Antal kísértéseit, ezernégyszázkilencvenegyben festette Nicolaus Cornelius mester.

KOMÁN: Mit mond? Mondja még egyszer!

AZ ÓSZERES: Kíváncsi lett, mi?

KOMÁN: Hát persze, hogy kíváncsi lettem!

AZ ÓSZERES: Mondja, hány éve próbálja kideríteni, ki volt N. C. mester?

KOMÁN: Lassan már öt éve.

AZ ÓSZERES: És most megtudhatta egy pillanat alatt.

KOMÁN: De hát honnan tudja? És rólam is honnan tud ennyi mindent?

AZ ÓSZERES: Megijedt? Mert az manapság nem valami kóser dolog, igaz, ha sokat tudnak az emberről?

KOMÁN: Nincsen nekem titkom. De hát mégis ... mondja ... nem volt maga ...

AZ ÓSZERES: Nem voltam. Hideg.

KOMÁN: Gimnázium!

AZ ÓSZERES: Hideg.

KOMÁN: Honvédség!

AZ ÓSZERES: Juj, de hideg!

KOMÁN: Szabad a gazda.

AZ ÓSZERES: Én nem árulhatom el, honnan ismerjük egymást.

KOMÁN: Tehát ismerjük egymást... Na idefigyeljen, jóember, hagyja abba a rossz tréfáit, tűnjön el!

AZ ÓSZERES: Könnyen földadja.

KOMÁN: Könnyen vagy nehezen, mi köze hozzá! Tolakodó gazember!

AZ ÓSZERES: Ha nem adná föl ilyen könnyen ...

KOMÁN: Megtudhatnék valamit?

AZ ÓSZERES: Talán.

KOMÁN: Talán?

AZ ÓSZERES: Talán. De hát jobb lesz, ha elmegyek.

KOMÁN: Már el is megy? Ne menjen még!

AZ ÓSZERES: Az előbb még tolakodónak, sőt gazembernek nevezett.

KOMÁN: Azt azért nem vonom vissza. De most ez nem fontos.

AZ ÓSZERES: Magának nem fontos. Nekem üzleti elvem, hogy csak oda megyek, ahova hívnak.

KOMÁN: Tulajdonképpen én hívtam magát.

AZ ÓSZERES: Ha akarja, maradhatok.

KOMÁN: Kérem.

AZ ÓSZERES: Hogy maradjak.

KOMÁN: Hogy maradjon.

AZ ÓSZERES: Aztán majd ezt is letagadja, mi?

KOMÁN: Megkínálhatom valamivel?

AZ ÓSZERES: Szomjas vagyok.

KOMÁN: Egy kis bort? ... Hogy besötétedett.

AZ ÓSZERES: Kellemes ez a sötét.

KOMÁN: Itt a bor.

AZ ÓSZERES: Mondtam, hogy kérek?
KOMÁN: Azt mondta, szomjas.
AZ ÓSZERES: De szeszt sosem iszom, Józannak kellennem.
KOMÁN: Hogyhogy józannak kellennie?
AZ ÓSZERES: Inkább adjon egy kis ásványvizet.
KOMÁN: Parancsoljon.
AZ ÓSZERES: Milyen finom kénzaga van!
KOMÁN: Mit mond?
AZ ÓSZERES: Semmi, semmi.
KOMÁN: Hogy lehűlt a levegő.
AZ ÓSZERES: Maga milyen lassan kapcsol!
KOMÁN: Hogyhogy lassan kapcsolok?
AZ ÓSZERES: Mégiscsak tudatlan ember vagy te, Komán Antal.
KOMÁN: A nevemet is tudja?
AZ ÓSZERES: Ez a legkevesebb.
KOMÁN: És hogy mert tegezni?
AZ ÓSZERES: Tegezzél nyugodtan te is.
KOMÁN: Nem tegezlek! Ki maga!
AZ ÓSZERES: Pszt, halkabban! Nézzed, milyen sötét van odakinn! Még meghallják!
KOMÁN: A képről beszéljen! A képről!
AZ ÓSZERES: Tudsz te arról mindent.
KOMÁN: Semmit. Semmit sem tudok.
AZ ÓSZERES: Na, most beszélsz okos ember módjára. Így már rád ismerek.
KOMÁN: Hogyhogy rám ismer? Először lát életében!
AZ ÓSZERES: Hogy mimben látlak először, ezt talán hagyjuk. Valóban először látlak egy ószeres szemével. Pocsék egy üzletfél vagy.
KOMÁN: Miért, milyen szemmel látott már? Mit akar tőlem?
AZ ÓSZERES: Nem akarok semmit - *tőled*. *Neked* akarok valamit.
KOMÁN: A Szent Antalról beszéljen!
AZ ÓSZERES: Nem állhatom a szenteket.
KOMÁN: A képre gondolok, tudja maga nagyon jól.
AZ ÓSZERES: A *Kísértések*-re? Minek arról beszélni? Itt vannak a szobádban.
KOMÁN: Vannak?
AZ ÓSZERES: Itt van.
KOMÁN: A kísértések?

AZ ÓSZERES: A kép. A Szent Antal kísértései. Na gyerünk, mondd föl szépen a leckét!

Komán rövid tiltakozás után valóban mintha leckét mondana. Kissé arra is emlékeztet a helyzet, amikor két színész összmondja a szöveget, s az egyik jobban tudja és segít a másikéban is: az ószeres hol helyeslően bólogat, hol belejavít Komán szövegébe, hol együtt mondja vele, stb.

KOMÁN: Mi ez? Feleltetés? Kihallgatás? ... Szent Antal kétszázötvenegyben született, Felső-Egyiptomban, Hérakleia városa mellett, főnemes, igen vagyonos és buzgó keresztény szülőktől. Tizennyolc éves lehetett, midőn jó szülei elháltak. A szüleitől maradt tetemes vagyont hűgával megosztván, a reá eső részt a szegények között osztotta ki, ő maga pedig kiköltözött a pusztába, hogy önkéntes szegénységben és az erények gyakorlásában Krisztusnak hú követője lehessen. Az istenes életben mindinkább magasra törő ifjú lélek hősiessége felébresztette ... felébresztette a ...

AZ ÓSZERES: A SÁTÁN!!!!

KOMÁN: ... a Sátán féltékenységét. Az ördögi szellem előre látta, hogy ez a magányban megizmosodó lélek kemény csapásokat mérend az ő hatalmára, s féltvén uralmát, a legterheőbb kísértésekkel kezdte őt zaklatni. Tisztátalan gondolatokkal, érzéki fajtalan vágyakkal gyötörte éjjel-nappal... gyötörte éjjel-nappal ... ne gyötörj! Ne gyötörj! Távozz tőlem!

AZ ÓSZERES: Rám ismertél, ugye? Nem volt nehéz.

KOMÁN: Távozzon. Mi nem ismerjük egymást. Egészen összezavar. Távozzon, érti, távozzon!

AZ ÓSZERES: Csupán fordítsd meg, amit mondtál. Közeledem.

KOMÁN: Nézze, mindjárt reggel lesz. Tegnap este óta itt ül, még a nevét sem tudom, nem tudom, ki maga, mit akar ..

AZ ÓSZERES: Ne áltasd magad. Inkább beszéljünk a képről. Amire az este még olyan kíváncsi voltál.

KOMÁN: Lehet, hogy kíváncsi voltam, de most nem érdekel! Nem! Tűnjön el!

AZ ÓSZERES: Éppenséggel eltűnhetek, de akkor nem tudod meg már sohasem, amiért ötödik éve dolgozol: hogy milyen volt ez a kép újonnan; nem tudod meg már sohasem, amit tudni akarsz: hogy is nézett ki ez a kép akkor, amikor a mester megalkotta.

KOMÁN: Utoljára kérdem, mit akar tőlem.

AZ ÓSZERES: Semmit.

KOMÁN: Akkor nem értem, mire töri magát.

AZ ÓSZERES: Én ugyan nem.

KOMÁN: Mit nem?

AZ ÓSZERES: Nem töröm magam.

KOMÁN: Ráér?

AZ ÓSZERES: Láthatja.

KOMÁN: Kár.

AZ ÓSZERES: Korlátlan az időm.

KOMÁN: De nekem meg nincs időm!

AZ ÓSZERES: Dehogyan nincs! Nekem valóban nincs időm. De neked nagyon is van. Igazi, szükre szabott, derékban erősen svájfolt időd van. Mintha csak rád öntötték volna. Ki se bújhatsz belőle.

KOMÁN: Az előbb azt mondta, korlátlan ideje van; most meg, hogy nincs ideje; nekem viszont ilyen zagyvaságokra nincs.

AZ ÓSZERES: Na jól van, ezt ne ragozzuk tovább. Térjünk a lényegre.

KOMÁN: Benne vagyok.

AZ ÓSZERES: Csak szeretnél benne lenni.

KOMÁN: Na idefigyeljen. Én már régen sejtem ám, hogy miben sántikál maga.

AZ ÓSZERES: Már pedzi!

KOMÁN: Mit mond?

AZ ÓSZERES: Ez a sántikál ... ez találó volt.

KOMÁN: Ugye? Tehát. Ha maga tényleg *onnan* jött ...

AZ ÓSZERES: Tényleg onnan jöttem.

KOMÁN: Illetve, ha onnan, akkor valóban mondhatom így is: ha te tényleg onnan jöttél, ha te valóban az vagy, akinek nem merlek hinni és nem szeretnék tudni ...

AZ ÓSZERES: Az vagyok.

KOMÁN: Feltéve, de nem megengedve, hogy így van: akkor te csak egyetlen dolgot akarhatsz tőlem!

AZ ÓSZERES: Tudom, mire gondolsz, de tévedsz. Túl nagyra tartod magad. Tudod te, kiktől akartam én - *azt*? Nem érsz te annyit, barátom, s ma már talán senkit sem tudnék mondani, aki annyira fontos volna nekünk, hogy *érte* jöjjünk, vagyis hogy végre kimondjuk az amúgy nem nagyon megfelelő szót, a lelkéért; hát én sem *érted* jövök, csupán csak *hozzád*; nem *tőled* akarok valamit, hanem *neked*. Érted-e már? ... Arról van szó, hogy afféle dolgokra nem vagytok ti már érdemesek. Hát van nekünk szükségünk egy Paracelsus, egy Savonarola, egy Macchiavelli büszke szenvedése mellett a ti nyavalygásokatokat hallgatni odalent? Frászt, fiam, frászt. Légy szerény, hisz nincs mire, de volna miért.

KOMÁN: Térj a tárgyra.

AZ ÓSZERES: Azon leszek (*leül a bőröndre*), vagy már inkább vagyok. De előbb hadd mondjam el: meglep, mennyire lenézel te minket! Hát azt képzelted, igazán azt képzelted, hogy nekünk csupán egyetlen módszerünk van az emberek, az elmék és a dolgok irányítására? Hogy mindent és mindenkit összevásárolunk és hamis trófeákkal aggatjuk tele odalent a falakat? Hát mit képzelteél, ezért üzletelünk mi?

KOMÁN: Nem gondoltam, hogy ezek ... üzleti kérdések.

AZ ÓSZERES: Miért, mit gondoltál, mik? Talán lelki kérdéseknek hitted őket?

KOMÁN: Ezt például joggal gondolhattam volna.

AZ ÓSZERES: Nem barátom, ezek üzleti kérdések. Ezért vagyok itt nálad is, hogy egy üzletet ajánljak neked.

KOMÁN: De nem venni akarsz.

AZ ÓSZERES: Nem.

KOMÁN: Akkor nyilván eladni.

AZ ÓSZERES: Természetesen. Na idehallgass. Olyat akarok eladni, ami neked, a saját állítá-sod szerint, nincsen; olyan valamit, amit másoktól régen venni akartam és vettem is; mert ebből az áruból az úgynevezett múltban volt elég, de ma hiány-cikk. Tehát most kell túladni a felhalmozott készleten, amikor talán túlságosan is fölment az értéke ... Én egy nagy lelket akarok adni neked.

KOMÁN: Egy nagy lelket.

AZ ÓSZERES: Azt.

KOMÁN: És mi volna az ára?

AZ ÓSZERES: Látszólag semmi.

KOMÁN: Hogyhogy semmi?

AZ ÓSZERES: Annak, hogy megkapd, pontosan az volna az ára, hogy átvedd.

KOMÁN: Na nem. Nem tetszik nekem ez a dolog.

AZ ÓSZERES: Nem kell, hogy tessék. Elég, ha belemégy az üzletbe.

KOMÁN: Hogy aztán ki se jöhessen belőle, mi?

AZ ÓSZERES: Meglepő az ellenállásod.

KOMÁN: Már miért volna meglepő?

AZ ÓSZERES: Mert nem látom, milyen alapon állasz ellent. Tudsz jobb megoldást? Valami-lyen megoldásra szükséged lesz előbb vagy utóbb. Leblokkoltál, barátocskám, leblokkoltál. Tisztogatód itt ezt a képet. Megtisztítod a reá rakódott öt évszázadnyi kosztól, megtisztítod az átfestésektől, mindentől, ami szerinted hamis volna rajta. Azért tisztítod meg, hogy eljussál az eredetiig. De nem találod meg az eredetit. Ezt a nagyszerű képet annyiszor átfestették, hogy az átfestések még most, öt évnyi munka után is eltakarják előled a sivár valót: a korhadó, szúette, üres táblát. Tabula rasa-t csináltál, akaratlanul. Mert a vegyszereid, amelyekkel az átfestéseket eltávolítod, föloldják az eredetiből megmaradt részleteket is. A vegyszer nem tesz különbséget. És így a semmihez jutsz. Nem kellett volna elvállalnod ezt a munkát. Meg kellett volna nyugodnod abban, hogy a kép, amit rád hagyományoztak a neked hosszú századok, többé-kevésbé hű mása az eredetinek. Mert a festők, akik valaha hozzányúltak, mind-mind az eredetit festették át újra meg újra. Mert ők nem elvenni akartak a képből, nem tartották rajta hamisnak azt, amit az elődeik hozzáadtak. Inkább ők is hozzáadták a magukét. És így, szinte akaratlanul, az eredetit is megőrizték

a te korod számára. És te most, hiún és kevélyen, láthatóvá akarod tenni a láthatatlant.

KOMÁN: Hát hagyjam abba ... az egészszet?

AZ ÓSZERES: Most már késő. Már végig kell csinálnod. Napokon belül készen leszel a megtisztítással. Csak amióta itt vagyok, azóta is milyen nagyot haladtál.

KOMÁN: És mi lesz azután?

AZ ÓSZERES: Ez okos kérdés. De van rá válasz is. Vagy elpusztul a kép, vagy egyezségre lépsz velem.

KOMÁN: És az segítene rajtam?

AZ ÓSZERES: Kin nem segített eddig?

KOMÁN: De azok másféle egyezségek voltak. Hiszen ez épp a fordítottja.

AZ ÓSZERES: Mert azok másféle emberek voltak. De hallgass rám, barátom. Mi a te nagy célod? Helyreállítani ezt a képet! Ki tudja, miért, de ezt vetted a fejedbe. Talán, mert ez a szakmád, talán, mert mégiscsak hívő vagy, talán csak azért, mert kell valami elfoglaltság az embernek ebben a szörnyű és mégis oly unalmas világban. De hátha azért akarod helyreállítani, hogy az emberek tanuljanak a példából: hogy ne hagyják magukat megkísérteni, hogy ellenálljanak a Gonosznak. De hogy ők ezt megtanulhassák e képről, ahhoz neked engedned kell, neked nem szabad ellenállnod. Ahhoz neked egyezséget kell kötnöd velem.

KOMÁN: Kétségbeejtő, amit mondasz.

AZ ÓSZERES: Kinek fontos most a te kétségbeesésed? Ne nyúltál volna a képhez, barátom! Ne nyúltál volna ahhoz, amit ti múltnak neveztek! Hát nem tudod, hogy az ember legnagyobb ellensége az idő? Te is ott hordod a bilincset a karodon, s naponta kulcsra zárod, nehogy lejárjon! Akarod, nem akarod, te is önmagad fegyőre vagy. És mégis azt hiszed, van szabadságod kiválasztani a múltból a neked tetsző dolgokat, s teremteni belőlük valamit, amit később hagyománynak neveztek?

KOMÁN: És megint azután mi lesz? Ha meglesz, mondjuk, valahogyan a kép? És egyáltalán: milyen lelket akarsz te eladni nekem?

AZ ÓSZERES: Hiszen mondtam már. Egy nagy lelket. Akire neked most a legnagyobb szükséged van.

KOMÁN: Kinek a lelkére lehet szükségem? Nekem elég, ha a fejem és a kezem dolgozik.

AZ ÓSZERES: Gyakran tapasztalom mostanában, hogy szinte mindnyájan ezt gondoljátok. Hogy a dolgok a pusztá eszettekkel megoldhatók. S nem jöttök rá, hogy ez csak akkor volna így, ha adva volna hozzá a legfontosabb feltétel: a dolgok ésszerűsége.

KOMÁN: De te is éppen ezért tévedtél! Ha a dolgok ésszerűek volnának, már hónapokkal ezelőtt igazat kellett volna adnom neked. De fordulj csak ide és lássál!

AZ ÓSZERES: Mit lássak?

KOMÁN: A tévedésedet. Itt van, amit te üres táblának nevezted. Hát üres ez a tábla? Ha összefüggő képet nem is látni rajta, de mégis itt vannak az eredeti foltjai, a foltok, amelyektől elindulhatok visszafelé, a képig, a segítséged nélkül is.

AZ ÓSZERES: A tábla valóban nem üres. De a szavaid azok. Mert ezek a foltok a számodra némák és csak hozzám beszélnek. A tiszta tábla tiszta ügy lett volna. Letöröltél volna mindent, hogy mindent újra kezdhes; és akkor engem is lett volna még erőd elküldeni. Most már nem teheted.

KOMÁN: *(megadja magát, összerámolja a szerszámait)* Igazad van. No lássuk hát a választékot.

AZ ÓSZERES: Nincs választék. Minek cipelnék bármi fölösleget?

KOMÁN: Nem értem.

AZ ÓSZERES: Mondtam már, hogy *egy* nagy lelket hoztam. Nicolaus Cornelius mester lelkét.

KOMÁN: N. C. mesterét?

AZ ÓSZERES: Mondom, hogy Nicolaus Cornelius.

KOMÁN: És most többet tudok róla?

AZ ÓSZERES: Sohasem tudhatsz meg semmit - *róla*. De mindent megtudhatsz - *belőle*.

KOMÁN: Csábító az ajánlatod.

AZ ÓSZERES: Na ugye.

KOMÁN: De én nem fogadom el.

AZ ÓSZERES: Sikerült meglepned.

KOMÁN: Viszont nekem is van egy ajánlatom.

AZ ÓSZERES: Halljuk csak, hátha elfogadhatom.

KOMÁN: Átveszem az árudat.

AZ ÓSZERES: Nocsak. De mi ebben az új?

KOMÁN: Nem figyeltél eléggé. Nem megveszem; csak átveszem. Próbaidőre. Mondjuk egy évre. Használom majd, de nem használom el. Ha megtetszik, meg is veszem egészen. Ha nem tetszik, visszaadom. Így nekem nem kell félnem, mi lesz, ha nem válik be majd, s te sem jársz rosszul, mert később esetleg valaki másnak eladhatod.

AZ ÓSZERES: Okos - vagy inkább ravasz emberre vall az ajánlatod. Megfontolt vagy, de kisszerű is, barátom! Csak semmit sem vállalni! Csak legyen visszaút! Köpni volna kedvem rád, ha engedné a gusztusom, nem üzletet kötni veled.

KOMÁN: Így vagy sehogy.

AZ ÓSZERES: Mondhatom, jó kis világban élünk. Ahol az ördögnek is feltételeket szabhatni.

KOMÁN: Ez az utolsó szavam.

AZ ÓSZERES: Jól van, jól van, de sürgős lett. Hát lehet róla szó.

KOMÁN: Ez nem válasz.

AZ ÓSZERES: De ha nem kell egy év múlva az árum - sértetlenül kapom-e vissza majd?

KOMÁN: Persze, hogy sértetlenül.

AZ ÓSZERES: Tisztázzuk előbb, mit is értünk ez alatt. Én csak akkor leszek hajlandó visszacsinálni ezt az egész dolgot, ha te nem követsz el nagyságrendi tévedéseket; vagyis, ha a mesterhez méltón használod majd a lelkét. Tehát most kérdezem: így áll az alku?

KOMÁN: Áll.

Átveszi a bőröndöt az ószerestől, majd az utóbbi lassan kitűnik a képből, s már csak a hangját halljuk.

AZ ÓSZERES: Jól haladsz?

KOMÁN: Látod.

AZ ÓSZERES: Nem látom.

KOMÁN: Nem?

AZ ÓSZERES: Semmit se látok.

KOMÁN: Már készen van a barlang. Tátongó, nagy fekete lyuk a kép szívében. Hiány - vagy inkább vágyakozás. Talán az Isten, talán más után. Talán az én vágyam, hogy befejezhessem ezt a művet. Ha kell, szövetkezem az ördöggel is, hogy elkészüljön egyszer.

AZ ÓSZERES: Jól meggondoltad, Nicolaus mester?

KOMÁN: Ki szólít? ... Szólt valaki? Úgy látszik, képzelődöm. Van itt valaki? ... De hát ki szólított? ... Mintha valaki folyton szólna hozzám. Kérdezne. ... Mintha már a gondolataimat is hallaná ... Kicsoda? Például, amikor arra gondoltam, hogy előbb festem meg a porban fetrengő Szent Antalt, mint a kísértéseket, amikor ezt éppen csak elgondoltam még, ő már megszólított. Megdicsérte a tervemet. Tetszett neki. ... „Előbb a szenvedés, és csak azután a kísértés? Ez mélyen gondolkodó elmére, érző lélekre vall! Akárkit nem érdemes kísérteni. A kísértéshez alany kell, olyan, mint Szent Antal. Olyan, aki már a puszta gondolatban is megérzi a bünt! Mert csak az tud szenvedni, aki már a saját gondolataitól is irtózik. S csak aki így szenved, az vágyik! De nem ám csak a kísértésektől, hanem a hitétől is ugyanúgy szeretne megszabadulni. Mert a szabadság is kísértés, hiú kísértés! Kísértés minden. A bíborlila ég, az aranyló alkony, a lehulló napsugár! A libbenő homokszemcsék, a gyöngyöző vízcseppek! Minden kísértés.” ... Ehhez képest ez az én képem csak magyarázkodás. Képmutogatás, Szegények Bibliája. A tudók enélkül is tudnák, mitől szenved Szent Antal. Nekik nem kellene a jelképek. Mint itt ez a szép, meztelen asszony. Ő volna a Bujaság. De az asszony: csak a Bujaság kezdete. A szántóvető is megcsalja néha a feleségét, hitét szegi, esküjét szegi, és mégse tud meg többet a világról. A Bujaság egyetlen igazi pillanata: amikor a Nemléttel bujálkodunk. S a Hiúság! Talán ez a cifra öltözetű, páváskodó gavallér? Ha ez a Hiúság, akkor a művész vágya, hogy mint az Isten, alkotó legyen, az kicsoda? Na és ez volna itt a Kapzsiság? Ez a töpörödött vénember, markában az aranyaival? Mi ő ahhoz képest, aki a tudást, a végtelen kincsét akarja birtokolni?! És a rémítő kis ördögfiókák, akiket olyan szép aprólékosan meg-

festettem? Ilyen volna az ördög? Az ördög nem rémítő. Az ördög bizonyára a Teremtés legvonzóbb figurája. Azért is hallgatunk rá annyiszor.

AZ ÓSZERES: Letelt az év. Lássuk, mire jutottál.

KOMÁN: Már itt is vagy megint? Gyorsan múlt az idő.

AZ ÓSZERES: Gyorsan, mert benned múlt, nem kívüled. Mutasd a képet!

KOMÁN: Itt van.

AZ ÓSZERES: Ez a kép? Silány mázolmány, kontár másolás.

KOMÁN: Miket beszélsz? Hisz egészen olyan, mint az eredeti!

AZ ÓSZERES: Épp ez a baj. Hogy valóban olyan. Csak olyan. De nem az. Kinek kell ez a kép majd? Senkinek. Kizárólag neked magadnak szól, hozzád beszél. Mások számára néma. Az emberek szemében régi műnek hamisítvány lesz, mainak meg idejétmúlt, érdektelen. Mert az - és mégsem az. Fényesre glancolt semmi.

KOMÁN: Kifosztasz. Minden szavaddal kifosztasz.

AZ ÓSZERES: Még hogy kifosztalak! Hiszen megajándékoztalak, érdemedem felül! A számodra legfontosabb tudással: hogy mit jelentene hitben alkotni.

KOMÁN: Csakhogy ezzel a tudással én ma nem megyek már semmire! Mert míg nem tettél alkotóvá, addig mit tudtam én? Hasonlítottam a saját időmre, mint bárki más. Nem tudtam, hogy létezik a szellemnek olyan világa, amely nem ismer egyezkedést a szellem más világaival. Nem tudtam, mert az én időmben a kultúra olyan volt, mint egy antológia: válogatás tünt idők csodáiból. Csak az én időmben kezdtünk vallásos áhítattal csüngeneni mindenki más hitén, az összes létezett vallásokon és művészeteken. Mit kezdjek én ma itt a kizárólagossággal? Nem kell, hiába szép! Vedd vissza tőlem ezt a lelket (*odafocizza a bőröndöt*), vedd vissza, mert a mester nem jó semmire!

AZ ÓSZERES: Dehogy veszem. Dehogy veszem vissza. Itt marad örökre nálad. Megszegtéd a szerződésünket. Méltatlan voltál a mester lelkére. Mert nem alkottál semmit, csak hamisítottál, nem adtál semmit az embereknek, csupán lemásoltál minden másolhatót. Hát ki ültette a fejedbe azt a butaságot, hogy csak a mester képeit festheted újra?

KOMÁN: És akkor most mi lesz?

AZ ÓSZERES: Hogyhogy mi lesz? Semmi se lesz. Nálad marad a mester lelke. Amikor önmagad leszel, tudod majd, mit kéne alkotnod, de nem tudod majd, hogyan. Amikor ő szólal meg benned, tudni fogod, hogyan kéne alkotnod, csak azt nem fogod tudni, hogy mit ... De erre én már nem vagyok kíváncsi. (*Elindul*)

KOMÁN: Nem hagyhatsz itt csak így!

AZ ÓSZERES: Ne légy gyerek. (*Kilép a keretből*) Maradj csak, nem kell kikísérned.

V É G E